

F A J A Ť U K A

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
K u l t ú r n o – s p o l o č e n s k ý š t v r ť r o č n í k

Ročník II.

December 2020

4/2020

ISSN 2644-593X

ÚVODNÉ SLOVO	3
ROZHOVOR	
Rozhovor s Ondrejom Šprochom	4
ZO ŽIVOTA SPOLKU	
Jubilanti/Oslávenci	6
Sviatky našich krajanov (námet Adrika Reptová)	6
TRADÍCIE A ZVYKY	
O kračúnskom žitku a chodení s oceľou (profesor Ján Botík)	8
TÉMA	
Svetový rozmer kovačického insitného umenia (RNDr. Zuzana Drugová)	10
SPOMIENKY	
Spomíname na Anku Kubovú rod. Červenákovú (Milan Červenák)	14
Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV	
Poézia Magdušky Antalíkovej rod. Rusnákovej	15
MLADÝ KRAJAN	
Predstavujeme vám Daniela Kováča	16
NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA	
Predstavujeme vám Miška Tillingeru	19
Chytráček	20
ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV	
Memoriálne stredisko Dr. Janka Bulíka (RNDr. Zuzana Drugová)	21
TRADIČNÉ RECEPTY	
Giveč	22
Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciamy / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie	

Šéfredaktor: Katarína Koňariková

Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka

Jazyková korektúra: Darina Voleková

Grafická úprava: Anna Koláriková

Ilustrácie: Lea Antalíková, Štefan Jančík

Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com

Internet: www.ssb.sk

ISSN: 2644-593X

Fotka na prednej strane obálky: Pohľad na zasneženú Gornú Mitropoliju. Zdroj: súkromný archív rodiny Mitál'ovej

Milí krajanovia,

otvárate vianočné číslo našej Fajauky a to je signál, že sa blíži koniec roka 2020. Život v Spolku sa počas tohto obdobia v dôsledku pandémie trochu spomalil, najmä čo sa týka podujatí a stretnutí, na ktoré sme sa nesmierne tešili. Napriek tomu vnútro-spolkové udalosti a aktivity sú naďalej turbulentné a som rada, že vás prostredníctvom týchto krátkych úvodníkov môžem informovať, na čom práve pracujeme a čo pre vás chystáme.

Jednou z takýchto činností, na ktorú sa nesmierne teším, je nahrávanie CD nosiča s našimi krajaňskými pesničkami. Projekt je výnimočný nielen preto, že garantom a vedúcou osobou je Danko Sihelská so sestrami, speváčky SLUK-u, ale aj preto, že sa na ňom aktívne zúčastnia a svojím spevom prispievajú krajanovia z nášho Spolku. Verím, že výber pesničiek a samotné hudobné spracovanie, ktoré majú v rukách skutočne profesionáli, vás potešia. Nadväzujeme tak na skvelú prácu Mateja Kabzániho z roku 2008. Na tomto mieste sa chcem poďakovať Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý projekt finančne podporil.

Ako sme už avizovali pred vypuknutím pandémie, dostali sme priestor v relácii *Tajomstvo mojej kuchyne* s pani Kamilou Magálovou. Naša členka Výboru Magduška Antalíková a členka Spolku Zuzka Kováčová sa podujali na účasť v relácii. Termín výroby sa posunul a podmienky prispôbili situácii, a preto sa natáčanie realizovalo v novembri za prísnych hygienických podmienok. V tejto časti relácie varila Magduška a verím, že po novom roku sa k "vareche" dostane aj Zuzka. Ďakujem našej Magduške za skvelú reprezentáciu Spolku, ochotu a najmä perfektne pripravenú *sármu*.

Ako ste iste postrehli, tento rok sme si volili nových členov Výboru a následne predsedu Spolku. Ďakujem všetkým, ktorí sa do voľby zapojili a vyjadrili svoj názor. Výbor na obdobie dvoch rokov bude pracovať v zložení - Magda Antalíková, Štefan Červenák, Betka Folťanová, Pavel Hekel, Anna Jánošíková, Anna Koláriková, Katarína Koňariková, Lýdia Kozmelová, Mária Melichová, Darinka Voleková a nový člen Martin Štrbka pod mojim vedením. Chcem sa v prvom rade poďakovať za dlhoročnú prácu vo Výbore Vierke Komínkovej a Michalovi Jančíkovi, ktorí funkciu vo Výbore dobrovoľne zložili a novým členom Výboru za dôveru, ktorú mi prejavili pri voľbe predsedu. V nasledujúcich dvoch rokoch sa budem snažiť pracovať svedomitejšie a pilnejšie, aby sme mohli byť hrdí na to, že patríme do komunity Slovákov z Bulharska.

Prajem vám, milí krajanovia, čo najkrajšie prežitie vianočných sviatkov v kruhu najbližšej rodiny, šťastný nový rok 2021, veľa zdravia a spokojnosti a dúfam, že sa čoskoro budeme môcť stretnúť aj osobne.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.
predsedačka Spolku Slovákov z Bulharska

Rozhovor s Ondrejom Šprochom

Spoluzakladateľom Spolku a dlhoročným členom Výboru

Mohli by ste nám na úvod priblížiť, kde ste sa narodili a z akej rodiny pochádzate?

Narodil som sa 13. 9. 1933 v Gornej Mitropoliji ako jedináčik. V ten istý deň sa narodil aj Paľo Ferkov a Ďurko Hruška. Otec Ondrej Šproch sa narodil v roku 1899 v Nadlaku ako najstarší z piatich súrodencov a mama Mária Jančíková v roku 1903, a to neviem presne, myslím, že už v Gornej Mitropoliji. Jeden mamin brat býval v Gornej Mitropoliji, druhý aj so sestrou v Nadlaku a jedna sestra, alebo brat, nepamätám si presne, bol v Argentíne v Buenos Aires. Dokonca raz boli aj u nás. Starý rodičia Šprochovci bývali v Gornej Mitropoliji a každú sobotu, nedeľu sme boli u nich na návšteve.

Magdaléna Šprochová

Ondrej Šproch ako 14 ročný

Čomu sa venovali vaši rodičia v Gornej Mitropoliji?

Mama bola domáca a otec obchodoval a pomáhal Slovákom napríklad do Sofie vyvážať melóny, kupoval od nich hrozno a tiež ho vozil do Sofie. V lete počas žatvy mal mláťačku. Pri nej mu pomáhal aj Ďurica. V zime robil v cukrovare v Dolnej Mitropoliji.

Kde ste v Gornej Mitropoliji bývali?

Susedili sme s Kupcovcami z jednej strany a z druhej strany s Kombalátovcami. U tých Kupcovcov sme potom, keď rodičia v roku 1949 prišli transportom do Bratislavy, spali dve noci. Až potom sme pokračovali k maminej sestre do Hroboňova.

Mali ste v dedine kamarátov? Máte s nimi vtipnú príhodu?

Môj najlepší kamarát bol Števo Kováč, tvojej babky Ferkovej najmladší brat a Ondro Červenák. Príhodu z Gornej Mitropolije s nimi nemám, ale pamätám si, že keď som bol v Turčianskych Tepliciach, Števo Kováč dostal umiestnenie v Humennom a Ondro Červenák v Dolnom Kubíne. Ja som hrával futbal, bol som dosť známy a mal som kontakty. Tak som dojednal, aby prišli ku mne do Turčianskych Teplíc. A potom sme aj všetci spolu maturovali na Kalinčiakovej v Bratislave.

Spomínali ste, že ste hrávali futbal. Venovali ste sa tomu aj v Bulharsku?

Áno, ja som sa venoval len športu, najmä futbalu. Chodili

Ondrej Šproch

Ondrej Šproch pri preberaní titulu Zaslúžilý člen,
na stretnutí krajanov 2019.
Zl'ava Darinka Voleková, Ondrej Šproch a profesor Botík.

sme hrávať do Podemu, peši sme išli z Gornej Mitropolije 12 km ráno a večer po zápase sme sa peši vracali. Hrávali sme medzi sebou slovenskí chlapci. Hrával som aj za dorast, mal som dokonca ísť do Plevnej, ale otec vybavil, aby som išiel na Slovensko na štúdiá, a tak som v roku 1947 aj odišiel. Mal som štrnásť rokov.

Ako ste trávili čas v Bulharsku?

Väčšinou som bol v Sofii. Mal som tam tetu, ktorá bola vydatá za pomocníka cára Borisa. Každý mesiac som šiel s otcom do Sofie. Otec tam vozil tovar a ja som išiel k tete. Oni nemali deti, tak som bol ako ich syn. V lete chodievali zase oni k nám na týždeň, dva.

Už ste naznačili, že ste prišli na Slovensko skôr. Ako to teda bolo?

Ako som spomínal, mal som

štrnásť rokov. Presne 30. 11. na Ondreja som odchádzal a 6.12. na Mikuláša ma už čakal riaditeľ pedagogického gymnázia v Turčianskych Tepliciach. Cestoval som vlakom spolu s vdovou Ľavrovičovou a jej troma deťmi. Rodičia prišli až veľkým transportom v roku 1949 a pretože si to otec vybavil, dostali sa rovno do Bratislavy, ako som už spomínal. Dopredu predal majetky, dom, zem aj vinohrad čo sme mali v Bulharsku. V Bratislave sa zamestnal v spojoch. Mama najprv chodila robiť v Petržalke na záhradu a potom sa zamestnala v reštaurácii, bola desať rokov kuchárkou.

Čo ste robili po skončení školy?

Po skončení som dostal umiestenku do Hanušoviec nad Topľou. Tam som učil so Zuzkou Ďuricovo-Sochovou, ktorá bola moja učiteľka v Gornej Mitropoliji. Stále som hrával futbal a dobre, a preto

ma preložili do Giraltovec, kde som vydržal iba jeden rok. Písal som odtiaľ otcovi, že tam nechcem byť, že je to ďaleko a neviem si tam zvyknúť. Otec mi poradil, aby som napísal Mikulášovi do Prešova. Mal tam dobrú funkciu a vybavil mi, že ma z Giraltovec uvoľnili. Potom som učil a vychovával kuchárov a čašníkov v Bratislave.

Ako ste sa zoznámili s manželkou?

Ona bola vlastne mojou žiačkou. Keď som nastúpil učiť na strednú školu v Hanušovciach, akurát školu končila a bola prijatá na obchodnú akadémiu na štyri roky. Štyri roky sme teda čakali a potom sme sa zobrali, presne na Mateja 23. 2. 1957.

Ste jeden zo zakladateľov Spolku. Ako si na to spomínate?

Nápad bol Števa Zelenáka. Prišiel za mnou, keď som už robil v Steine. Zelenák, ja, Ďuro Ďuriš a Kocka, títo štyria sme prví zakladali Spolok a potom sme priberali ďalších a ďalších do Výboru. Prvé stretnutie sme mali v 1989. Mám najkrajšie spomienky na toto stretnutie. Najviac roboty mal asi Ďuro Ďuriš, ktorý zháňal všetky adresy. Trvalo mu to tri roky, ale dokázal to. V Spolku som potom pracoval tridsať rokov aj so ženou.

- Katka -

¹Rozhovor robila Katka Koňariková, rod. Koláriková. Spomínaná babka Ferková rod. Kováčová, bola mamina jej mamy.

JUBILANTI / OSLÁVENCI

Všetko nejlepší

Alžbeta Ačová	1. 10. 1931	Milúše Langová	25. 10. 1955
Michal Baláž	10. 12. 1942	Pavol Mega	3. 11. 1949
Gizela Bečvarová	27. 10. 1924	Anna Miezgová	23. 10. 1942
Ján Botík	13. 11. 1938	Erika Mikulášová	20. 11. 1948
Judita Cortisová	18. 12. 1938	Igor Moška	24. 12. 1958
Maroš Červenák	11. 12. 1976	Marie Pešková	25. 10. 1955
Ondrej Červenák	10. 11. 1932	Ján Pribeľa	4. 12. 1941
Jarmila Ďuricová	29. 12. 1939	Milan Repta	19. 10. 1966
Zdenko Folťan	10. 11. 1943	Žofia Sojaková	11. 12. 1954
Alžbeta Folťanová	3. 11. 1947	Katarína Sovišová	24. 11. 1945
Zuzana Grófová	29. 12. 1943	Anna Senášiová	13. 12. 1958
Ján Jančík	28. 10. 1938	Zuzana Stránska	24. 11. 1948
Štefan Jančík	18. 12. 1949	Pavol Sýkora	15. 10. 1938
Anna Jánošíková	17. 12. 1961	Anna Szurcová	15. 12. 1949
Beáta Kováčiková	27. 11. 1961	Žofia Tomčíková	10. 12. 1949
Branislav Kováč	2. 12. 1976	Ľudmila Urbanovská	23. 11. 1954
Juraj Kováč	7. 10. 1940	Michal Vago	30. 11. 1947
Marianna Kráľovičová	25. 12. 1987	Štefan Zelenák	25. 10. 1938

Sviatky našich krajanov

Novoročná banica

Som Zdeňka Janúfková. Môj otec Michal Vago pochádzal z Podemu, mama Anna, rodená Kišová sa narodila v Brašľanici. Ja som sa narodila v Jevišovke, teraz bývam v susednej dedine Novosedly. Môj starší brat Michal sa narodil v Bulharsku v Podeme a je to bývalý starosta v Jevišovke.

Každá rodina má svoje zvyky, niektoré sme zdedili, iné sme prebrali od našich partnerov. V mojej rodine dodržiavame tento zvyk - ako jediní zo všetkých maminých súrodencov. Ja som ho prevzala od mojej mamy.

Je to novoročná banica.

Urobím banicu do kruhovej formy. Ešte ako je surová, dám

lístky/šťastia/podľa počtu ľudí pri stole/ do alobalu a pod cesto. Označím páratkom aby sa nepoplietlo, kde lístok je.

Po upečení banicu rozkrájam podľa označenia a počtu ľudí pri stole, ktorý musím viesť dopredu, než začnem banicu robiť. Páratka dám preč.

Po obede dáme pekáč na otočný tanier, aby sa dalo s pekáčom otáčať.

3 x zatočím a podáva sa od pána domu a potom ostatným.

Keď sa zje banica, tak sa pozrieme, čo na lístku máme napísané.

Keď boli ešte naši rodičia živí, tak sa písalo šťastie pre všetkých. Ja už robím len tak, že dávam 1x 100 Kč a šťastie do nového roka dostane len jeden.

Keď ešte žila naša mama, písala na lístočky všelijaké prania, napr. cesta do cudziny, 5 kg cukru alebo metla, čarapy, polepši sa, buď pokorný, atď. Maminka museli veľa premýšľať, čo napísať, keď sme boli jedenásti pri stole. Ale vždy hovorili, že sa pomodlili a potom písali lístočky. Peniaze boli len 1x a to vždy vyhrali deti. Ak sa stalo, že nejakým spôsobom chýbal jeden lístok, v dome niekto zomrel. Aj z toho dôvodu dávam šťastíčko iba 1 raz- a to tých spomenutých 100 Kč.

- Zdeňka Janúfková-

Palazovanie z Pardubic do Gornej Mitropolije

Hoci naši krajanovia odišli z Bulharska pre vyše 70-timi rokmi, stále udržiavajú zvyky, ktoré si pestovali na Dolnej zemi a ani zub času ich nenaštrbil. Ba naopak, vybrúsil ich a pozlatil.

Oslovili sme Jána Červenáka, ktorý žije v Pardubiciach, aby nám prezradil svoj „dolnozemský“ zvyk.

"Vždy 25. 12. alebo 24. 12. volám sesternici Marky Koceva, neboli Srnkovej do Gornej Mitropolije, poprajem im sviatky, veľa šťastia, zdravia, pohody a zapalujem so slovenskou básničkou, ktorú ma naučili rodičia:

Ja som malý juhás,
palazujem u vás,
ovce sa mi na doline
a ja chodím po dedine.

Kapsel'ka mi trčí,
pes mi do nej vrčí.
Dajte mi jabĺčka,
oriešky, peniažke,
nech sa mi napučí."

- redakcia -

O našich rodinných zvykoch na Štedrý deň

Môj manžel bol veľmi prekvapený, ako sa v mojej rodine slávil tento deň. Oni nemali vôbec žiadne tradície, jednoducho sa najedli, ako v bežný deň. Čo sa týka výzdoby, maximálne stromček.

Náš, už aj manželov Štedrý deň začína ráno. Keďže sa snažíme dodržiavať pôst, naše raňajky sa vždy skladajú z troch vecí: rybacia pomazánka, chlieb 1ks, čaj. Obed vynecháme. Asi od 10 hod začíname s varením. Musím to mať pred piatou už hotové. Na piatu chodíme do kostola, večeríme, keď sa vrátíme.

Naše menu je každý rok to isté, nemenné.

Začíname: Pripijeme si a manžel zavínšuje sviatky, naučil sa to od mojich rodičov. Pokračujeme s oblátkami s medom a cesnakom, nasledovne manžel vyberie z košíka na stole pekné jablko, rozkrojí ho na toľko častí, koľko je nás pri stole. Ak máme k dispozícii dobré, zdravé orechy v škrupine, každý si vyberie 4ks. A podľa nich zistí, v ktorom ročnom období môže byť chorý, alebo zdravý.

Nič sa neodkladá zo stola, žiaden odpad, ani nikto nevstáva. Na vedľajšom stolíku, na dosah ruky máme položené jednotlivé chody.

1. kapustnica, deti šošovica, 2. ryba, šalát, 3. makové pupáky. Veľmi dôležité sú určité veci, nachádzajúce sa na stole. Musí byť jeden tanier navyše, pod obrusom peniaz, horia štyri sviečky. Nikto neodíde od stola, kým sa nedoje. Po večeri samozrejme darčeky. Domáci pán by mal odnieť niečo zo stola aj zvieratám, čo chováme. Kocúr dostane kúsok ryby, morčatá kúsok oblátky.

Toľko k nášmu stolovaniu.

V tento sviatočný deň chodíme aj do cintorína, nesmieme zabudnúť na svojich rodičov a známych, ktorí už nie sú medzi nami.

Stromček mávame väčšinou živý, zdobíme vždy 23. decembra večer. Aj rybu mávame živú, najprv sa dcéra baví s rybičkou 2 dni, potom sa bavíme my dvaja s manželom.

Aj zákusky pečieme tie isté: linecké kolečka, žltkové rezy, medvedie labky. Bez nich by sa sviatky ani nerátali.

Toľko o našom Štedrom dni. Nemáme žiadne extra tradície, všetko vždy vychádzalo z tradície našich predkov, nám so sestrou sa takéto prežitie Štedrého dňa páči. A je to zároveň taká milá spomienka na našich rodičov.

- Adrika Reptová -

O KRAČÚNSKOM ŽITKU A CHODENÍ S OCELOU

Keď naša rodina v roku 1947 odchádzala z Bulharska do Československa, bol som v tom čase deväťročný. Takže z nášho tamojšieho života, či už toho každodenného alebo aj sviatočného, odnášal som si ucelený a aj udalosťami dosť nasýtený obraz. Ešte aj teraz, po mojej osemdesiatke, môžem si zo zapamätaných čriepkov poskladať podobu vianočných sviatkov môjho detstva v tých balkánskych končinách.

O Vianociach sme nehovorili inak, len ako o Kračúne a kračúnskych sviatkoch. Vari prvou neklamnou udalosťou, že sa tieto hlavné výročné sviatky približujú, bol čas zabíjačiek. Aby sme na vianočný, ale aj na novoročný stôl mali čo položiť. Lenže Vianoce, to nebol iba štedro prestretý stôl a hojne navštevované Služby Božie na pamiatku narodenia Ježiša Krista. Bol to aj veľký rodinný sviatok, ktorý pozostával nielen z náboženských, ale aj mnohých obyčajových a poverových úkonov, z rôznych príkazov a zákazov, ako aj z príležitostných piesní, vinšov a zariekaní. Kračúnske sviatky to nebol iba Štedrý večer a Božie narodenie, tieto sviatky boli rozložené do viacerých dní od Lucky (13. december) do Troch Kráľov (6. január).

Na prípravách a na priebehu kračúnskych sviatkov sa podieľala celá rodina od tých najmladších až po najstarších. Pamätám sa, ako nám naša mať hneď rána na Luciu povedala, že v tento deň nesmie vychádzať z domu a božechráň na ulicu, že takáto starosť zostáva len na nás, na mužskom pokolení. Rozmrvila hlávku cesnaku a mňa aj s bratom Mišom a našim otcom poslala, aby sme všetkým hoviadkam dali po jednom strúčiku. Keď sme sa vrátili, poslala nás z povaly priniesť za mištičku žita, čiže pšenice. Nasypala ho do pekného taniera, zrno výdatne pokropila vodou a položila do obloka. Čo ma pri tom zaujalo, že žitko polievala z úst, nie z hrnčeka. Už z predchádzajúcich vianočných sviatkov sme vedeli, že nám

**Kračúnske žitko, Stará Pazova
Rok 1980**

zakrátko, ako uprostred jari, vyrastie bujné zelené žitko.

Nás malých chlapcov, na Lucku čakala veľká úloha. Mali sme poobchádzať našu rodinu z otcovej aj matkinej strany a v každom takomto dome oceľovať. Na túto pochôdzku nás matka už zopár dní vopred preskúšala, či sme nezabudli, čo máme pri chodení s oceľou odriekať. Ešte aj teraz by som po vojení do izby hneď vo dverách dokázal zavinšovať:

*Doňiesov som vám oceľ,
Aby sa vám hrnce, miske nehubili.
Keľko máte na dvore kolov,
Telko do vašej koňici volov.
Keľko máte na polici taňierov,
Telko vašej Žuzky frajerov.
Pámboh daj dobrouo rano!*

**Gornomitropolskí polazníci, 1945
Zľava: Ondro Ferkov, Adam
Červenák a Ján Červenák**

Kračúnske sviatky sme zasvätili aj viacerými ďalšími úkonmi. Na Štedrý večer sme chodili rodine a susedovcom pod obloky zaspievať z *Tranosciusa Čas radosti veselosti svetu nastal nyní*. Na Božie narodenie sme po domoch chodili ritmuvať, najčastejšie *Ja som malý žiačik*. Alebo aj takýto žartovný vinš *Ja som malý úd, pýtam na riť prút, dobre ma s ním vylátajte, nič mi nedajte a domov ma pošlite. Pámboh daj dobrouo rano!* Na Tri Krále sme vedno s našim otcom zobrali kračúnske žitko a všetkým našim domácim statkom aj hydine sme ho po troške porozdeľovali, aby im padlo na úžitok.

Teraz, keď sa pre Fajauku rozpomínam na kračúnske sviatky môjho detstva, som si uvedomil, že ja som sa s tými vianočnými obyčajmi zoznamoval na dvakrát. Po prvý raz, keď ma do nich zasväcovali moji rodičia. A po druhý raz, keď som sa ako študent národopisu zaúčal porozumieť aj obsahu takýmto starodávnym obyčajom. Ako ony vznikali a aké bolo ich poslanie v živote tých ľudí, ktorí ich z pokolenia na pokolenie uchovávali.

Mojim prvým veľkým objavom bolo, keď som sa dopracoval k tomu, čo vlastne znamenal ten názov Kračún. Dozvedel som sa, že jeho pôvod siaha až do staroslovanských čias, keď ho vtedajší naši predkovia odvodili od slovesa krátiť, aby ním mohli označiť najkratší deň v roku. Čiže deň zimného slnovratu, ktorý sa u starých Slovanov a u ďalších indoeurópskych národov, spájal s kultom Slnka. Kult Slnka sa s rozvojom poľnohospodárstva prevrstvil aj s agrárnym kultom, ktorého zmyslom bolo magickými prostriedkami zabezpečovať hospodársku prosperitu v nastávajúcom roku. K tomu sa pridružovalo aj magické zariekanie zdravia a šťastia pre príslušníkov roľníckej rodiny. Až potom, keď som sa naučil, ako treba posudzovať a vysvetľovať starodávne obyčaje tradičnej roľníckej spoločnosti, až potom som porozumel aj obyčajom, ktoré som si osvojil v mojej mladosti. Až vtedy som pochopil, aký zmysel

Martin Jonáš, Zariekanie úrody, Kovačica 1993

malo kračúnske žitko a chodenie s oceľou v našom vianočnom sviatkovani. Začal som si uvedomovať, že život a svetonázor sedliaka nebol naplnený iba zemou a prácou, ale aj mocnými a tajuplnými nadprirodzenými silami. Roľník presne vedel kedy má ísť orať, kedy má či nemá siať, aj kedy treba zobrať úrodu. Lenže vedel aj to, že niekedy nestačilo iba všetko urobiť načas a tak ako bolo načas. Mohlo sa stať, a často sa aj stávalo, že jeho úsilie vyšlo navniivoč. Lebo prišli veľké suchá a neúroda, alebo aj uhynutie dobytku. Preto si dával na to pozor. Tam, kde nevystačili jeho mocné ruky, ani sedliacka múdrosť, v čase kračúnskych sviatkov zasial žitko ako symbol znovuzrodenia a životodarnosti, a navyše rozposlal synov s oceľou, aby mágiou vinšovného slova pričarovali úrodu na poli, prírastok v maštali a všetkým v dome božské požehnanie. Iba nie tak dávno, keď som sa zoznámil s výročnými obyčajmi aj u dolnozemsých Slovákov v

Maďarsku, Rumunsku a Srbsku, obyčaj chodenia s oceľou sa mi rozjasnila do ďalších podrobností. Všade tam, kde sa táto obyčaj zachovávala, oceľovať prináležalo iba malým chlapcom. Avšak v Nadlaku chodili s oceľou aj mládenci, hlavne tam, kde mali na vydaj súce dievky.

*Doñiesov son vám ocielku,
vašej d'jouki pod gecielku,
ak jej bude pasuvať,
bud'ete mi ďakuvať.*

Je zrejmé, že v tomto vinši je obsiahnutý zrozumiteľný erotický obsah. Akže sa prihodilo, že niekde sa nedopatrením vybrali oceľovať malé dievčatká, odohnali ich: *Pakuj sa domov, ty n'ímaš ocielku!* Bádateľovi výročných obyčajov Ondrejovi Krupovi z Békešskej Čaby z toho vyplynul záver, že pôvodným zmyslom a funkciou chodenia s oceľou bolo magickými prostriedkami privolať nielen hospodársku prosperitu, ale aj plodonosnosť, vrátane potomstva do

rodiny. Docieľiť sa to malo na osnove magického myslenia. Vinšovníci, či už malí alebo veľkí, nič také, čo by s oceľou alebo železom súviselo, so sebou nenosili. Oceľ v tejto obyčaji bola iba symbolickým vyjadrením mužského erotického a plodivého princípu.

Ako tomu nasvedčujú rozpomienky na Vianoce našej mladosti, niekdajšie obyčaje a magické praktiky sedliakov, vďaka historickej a kultúrnej pamäti, pretrvávajú až do dnešných čias. Básnik by povedal, že tá dávna filozofia agrárnej spoločnosti „trvá ako na cestách prach“. Dokladá nám to aj jeden z obrazov kovačického maliara Martina Jonáša s husliarom v kukuričnom poli. Tam, kde naši apkovia poslali polazníka či koledníka s mágiou slova, majster Jonáš poslal husliara, aby magickými tónmi huslí zastúpil polazníka.

Svetový rozmer kovačického insitného umenia

„Insitné umenie. Najdemokratickejšie z umení, nezávislé na inštitucionizme škôl a tradícií, podmienených mocou. Prístupné spoločnosti na každej úrovni jej existencie... Je to abeceda, prvotná reč tých, ktorí sú pri tom. Pri tom, ešte horúcom, bublajúcom kráteri, z ktorého vyteká život. Dívajú sa naň nesmierne čistými očami ako deti a rozprávajú sa jeho podstatou. I napriek tomu, že nie sú inštitucionálne školení, môže ich umelecký výraz dosiahnuť podmaňujúcu silu...”

(Milan Rúfus, *Insita* 5, str. 10) Básnik slova i básnik života Milan Rúfus dokonale vyjadril podstatu insitného umenia v úvode jedného z bulletinov, ktoré boli vydané v Bratislave začiatkom druhej polovice 20. storočia. Konalo sa tu Trienále svetového insitného umenia, na ktorom sa tomuto vtedy novo identifikovanému druhu umenia venovali mnohí odborníci. Mnohí z nich sa na insitné – vtedy ešte pomenované aj naivné – umenie pozerali výhradne z estetického a pocitového uhla pohľadu. „Insitné umenie je umenie, ktoré človeka istým spôsobom upokojuje, pripomínajúc mu veľmi prostú pravdu – že človek si potrebuje vytvárať a nachádzať vlastný svet. Toto umenie priťahuje svojou autenticnosťou.“ (Andrée Paradisová z Kanady, *Insita* 5, str.11). „Dojem, akým na nás pôsobí, je výsledkom úprimnosti a nevinnosti stvárnenia.“ (Roger Avermaete Belgicko, *Insita* 5, str.15)

Spomínané Trienále insitného umenia sa stalo na dlhé roky jediným veľkým fórom na Slovensku, ktoré sa venovalo insitnému umeniu. V roku 1972 sa viacerí z odborníkov venovali aj faktografickému a umeleckohistorickému rozboru insitného umenia – za všetkých aspoň Jiří Mašín z vtedajšieho Československa, ktorý identifikuje v insitnom umení „typické formálnovýtvarné znaky, ktoré ho odlišujú od iných druhov umenia.“ Vymedzenie týchto formálno-výtvarných prostriedkov označuje za veľmi ťažké, „pretože sú celkom individuálne a platné predovšetkým pre tú či onú individualitu insitného umelca.“ Uvádza však, že „v zásade sa pri maľbe kladie dôraz na „kresbnosť“, uplatňovanú najmä pri obryse. Takmer úplne chýba uvoľnená „maliarskosť“ bez kresbnej osnova. Dôraz

na detail, ktorý upúta pozornosť autora, štylizácia formy, zmysel pre rytmus a nadovšetko pravdivosť výrazu, ktorá je nadradená optickej realite, aj keď z nej toto umenie vychádza – to sú ďalšie formálnovýtvarné znaky tvorby insitného umelca.“ (*Insita* 5, str.32)

Jean Selz z Francúzska priznáva insitnému umeniu rovnakú hlavnú hodnotu ako vo všetkých druhoch umenia: „spočíva v osobnosti umelca. Všetci maliari, ktorí zanechali význačné diela v oblasti insitného umenia, boli obdarení výnimočnou osobnosťou... Umeleckým znakom insitného maliarstva nie je preto naivnosť, rozhodujúca je originalita vízie, spätá so schopnosťou výrazu. (*Insita* 5, str.38) Renilde Hammacher van den Brande z Holandska upresňuje: „úmyslom insitného umelca je priblížiť sa čo najviac realite... diela sú pre insitného umelca verným odrazom skutočnosti, a teda plne zodpovedajú jeho úmyslom pravdivého zobrazenia – zatiaľ čo pre nás sú poetickým zobrazením jeho skutočnosti, ktorá sa stáva svojím spôsobom „absolútnou“. (*Insita* 5, str.25)

Odborný diškurs o insitnom umení zakončíme charakteristikou insitných umelcov podľa Jeana Cassoua z Francúzska: „Vymykajú sa akejkolvek doktríne, pretože žiadnu nechceli vytvoriť. Treba ich brať, akí sú, ako celok. Ako celok v ich správaní v každom hnutí citov, v každom najmenšom pohybe, ako celok v ich nevyčerateľnej spontánnosti a vo vykonávaní svojho poslania, ktoré im určil osud“ (*Insita* 3, str.6)

Insitné umenie z Kovačice v Srbsku

Ako vlastne insitné umenie v Kovačici vzniklo? Ako píše niekdajšia dlhoročná riaditeľka Galérie insitného umenia Mária Raspírová v knihe vydanej k 65. výročiu vzniku kovačickej insity: „Zdá sa, že všetko sa vlastne začalo z dlhej chvíle. Totiž v dlhých zimných nociach, keď v poli nebolo práce, v 30. rokoch 20. storočia začali maľovať Martin Paluška a Ján Sokol. Neskúsene a laicky, skromne a ostýchavo, v roku 1939 jeden druhému prezrádzajú lásku k maliarstvu. Tri roky neskoršie k tejto dvojici sa pridružuje tretí

člen – Michal Bireš.“ (Raspírová, 2017, str. 23)

Prvá výstava v októbri 1951 bola prijatá s nadšením. Na nej sa už predstavili aj vtedy noví členovia - teraz už doyení insitného umenia – Martin Jonáš a Ján Kňazovic. Správa o výstave talentovaných maliarov sa roznesla aj po iných prostrediach, a tak začiatkom roku 1953 do Kovačice prichádza akademický maliar z Pančeva, na ktorého spomína práve Martin Jonáš: „Nik nás neučil anatómiu, perspektívu, tieňovanie, zlatý rez. Aj z predlôh sme odkresľovali – tigre, exotické krajiny. Potom raz prišiel medzi nás akademický maliar Stojan Trumić z neďalekého Pančeva a povedal nám: Maľujte prirodzene, tak, ako vám to vyhovuje. Ako cítite, maľujte to, čo je okolo vás, čo vám je blízke. Dali sme na jeho rady a každý potom išiel po svojom, za hlasom svojej duše.... Pamätám sa, ako sa rozšírila správa, že aj senior našej cirkvi obdivoval obrazy Kovačičanov a to bola vlastne zelená tomu, aby ich obdivovali a prijali všetci v dedine.“ (Melicherčík, 1998, str. 4)

„Prvá kniha o kovačickej insite vyšla v roku 1962 v srbsčine. Novinár Milivoje Mihailović napísal knihu Seljaci slikari iz Kovačice (Sedliaci maliari z Kovačice) a vydal ju Dom kultúry v Kovačici... Ďalšia kniha vyšla až v roku 1996. Bol to dvojrečový zborník prác z medzinárodného sympózia uskutočneného v Kovačici 13. mája 1995: Štyridsať rokov Galérie insitného umenia v Kovačici... Väčšina popredných kovačických maliarov si vydobila miesto aj v Encyklopédii naivného umenia sveta, ktorú zostavili za pomoci odborníkov z celého sveta Oto Bihalji-Merina a Nebojša-Bata Tomašević. Najpoprednejší predstavitelia kovačickej insity Martin Jonáš a Zuzana Chalupová sa dožili i veľkých reprezentatívnych výtvarných monografií, predovšetkým vďaka Galérii Babka a martinskej Neografii.“ (Valentík, 2002, str. 10)

A dnes? Podľa prvej etnologickej monografie srbskej autorky Gordany Gojević z roku 2016 v Kovačici a Padine od vzniku kovačickej insity po súčasnosť tvorilo a tvorí spolu 64 rôznych autorov. Absolútna väčšina z nich sa insitnému

Zuzana Chalupová - Žatva - 1992

umeniu venovala len popri svojich povinnostiach v domácnosti a na veľkých gazdovstvách, najviac v zimných mesiacoch. Výsledkom etnologických výskumov srbskej autorky sú aj vzácne konštatovania príslušníčky majoritného etnika:

- jasne vyhraničila slovenské insitné umenie v Kovačici ako špecifický fenomén, ktorým sa identifikuje slovenská národnostná menšina v Srbsku,
- identifikovala slovenské insitné umenie v Kovačici ako medzinárodne známy pojem a
- na základe svojich zistení zaradila slovenské insitné umenie z Kovačice medzi dôležité súčasti svetového nehmotného kultúrneho dedičstva. Toto je už zapísané do národného zoznamu UNESCO v Srbsku – a spoločným postupom slovenskej a srbskej strany sa odborníci usilujú aj o zápis do svetového zoznamu. (Blagojević, 2018)

Prečo práve Kovačica?

Pri hľadaní príčin, prečo sa práve Kovačica stala svetoznáмым centrom insitného umenia, nemožno opomenúť jej historický vývoj, ktorý iste predznamenal mnohé povahové črty kovačických rodákov. Už samotný príchod kovačických predkov na opustenú tzv. vojenskú hranicu po odchode Turkov na konci 18. a začiatkom 19. storočia bol spätý s pracovitou, húževnatou, odolnou, schopnou riešiť životné i pracovné problémy. Dopoliať sú Slováci v Srbsku majoritným etnikom cenení ako čestní a pracovití ľudia. O viac ako sto rokov neskôr od príchodu Slovákov do Kovačice si potomkovia zakladajúcich generácií na Veľkú noc v roku 1907 chránili svoju slovenskú reč na Bohoslužbách. Výsledkom bolo stíhanie 96-tich mužov a žien v známom Kovačickom procese. Táto historická skúsenosť iste nemohla ostať bez dôsledkov na život každého člena rodiny stíhaných osôb – ale v atmosfére

Kovačice aj ich susedov a širokého okruhu priateľov, a teda celej obce.

V Kovačici sa narodilo a žilo aj množstvo významných osobností. Za všetkých spomenieme roľníckeho syna Jána Bulíka (1897 – 1942), ktorý sa „vďaka“ kovačickému procesu a jeho advokátom dostáva na štúdiá práva. Z množstva jeho aktivít s cieľom udržiavania slovenského povedomia najviac rezonuje, že bol zakladajúci predseda Matice slovenskej v Juhoslávii a vedúci predstaviteľ protifašistického odboja, ktorý zahynul v koncentračnom tábore Mauthausen. On sám označil silný vplyv udalostí Kovačického procesu na svoj život a jeho formovanie, ktorého viedlo k vytrvalej práci v prospech Slovákov v mnohých oblastiach. Známe je jeho vyjadrenie pochádzajúce z obdobia jeho najvplyvnejšej politickej kariéry: „Nás Slovákov je tak málo, že nemôžeme zaujať počtom, o to viac musíme zaujať kvalitou“. Vo výpočte silných historických faktov a osobností vo vzťahu ku Kovačici

by sme mohli pokračovať aj v mladších obdobiach. Iste však už len tieto spomenuté neostali bez vplyvu na vývoj života, názorov, presvedčenia, či odvahy Kovačičanov.

Tradičná kultúra bola vždy hlavným, najdôležitejším motívom kovačickej insity. Za všetkých autorov vyjadrenie aspoň Evy Husárikovej: „Na plátno prenášam svet mojich dievčenských liet. Usilujem sa verne zaznamenať najmä vzorky výšiviek, kroje, tradičné ornamenty. Sama som ich za mlada vyšívala aj nosila.“ V Kovačici – i celej Vojvodine – je najvyšším kopcom tekvica. Nedozerne lány úrodnej černoze dokázali naši Slováci obrábať tak výnimočne, že sa z nich stali úspešní roľníci, ktorí sa postupne už vôbec nemuseli báť o svoje živobytie. Výsledky ich každodennej ťažkej práce sa preniesli aj do vyššej úrovne bývania, odievania, logicky aj do spoločenského života. Všetko ako dôsledok každodennej tvrdej poctivej roboty. Ešte v polovici minulého storočia boli motívy z dnešných obrázkov vtedajším životom. Dnes je život aj v Kovačici iný, prirodzene sa vyvíjajúci. Na obrazoch však autori najčastejšie zobrazujú obdobie svojho detstva a mladosti – tí mladší aj spomienky svojich predkov. Motívy kovačickej insity sú nádhernou učebnicou regionálnej výchovy – nájdeme na nich všetko to, čo dnešným deťom už nevieme popísať a vysvetliť. To všetko na maľbách kovačickej insity vidíme a pochopíme na prvý pohľad.

Ak sa teda pozeráme na kovačickú insitu cez históriu a tradičnú kultúru Kovačice, potom pokladám za prirodzený vývoj, že toto svetoznáme umenie vzniklo práve v Kovačici. Pri úplnom vzniku kovačickej insity hrala rolu pracovitost' prvých maliarov, ktorí boli zvyknutí neotáľať ani v zime. Potrebovali aj odvahu prejavíť sa, ale ich predkovia odvahu dokázali pri podstatne ťažších situáciách, tak prečo by som sa ja neodvážil ukázať, že maľujem? A nasledujúce generácie insitných umelcov? Keď to dokázali tí predo mnou, tak to predsa dokážem aj ja! Iste aj pre všetky tieto povahové črty formované historickými faktami a skúsenosťami sú práve kovačičania autormi svetoznámej insity.

Martin Jonáš (1924-1996)

Najznámejší autor, ktorý kovačickú insitu „vyviezol“ do sveta. Vystavoval na vyše 300 samostatných i kolektívnych výstavách po celom svete, je laureátom vysokých medzinárodných umeleckých cien. Za jeho obrazmi prichádzali do Kovačice mnohé významné osobnosti vtedajšieho sveta (ako príklad uveďme aspoň posádku kozmonautov Apolla či vtedy svetoznámu herečku Pammelu Anderson). Jeho obrazy sú cennými súčasťami mnohých súkromných zbierok aj v tých najvyšších spoločenských kruhoch po celom svete. „Vďaka svojej imaginácii vytvoril vlastnú výtvarnú poetiku a vlastný, ľahko rozpoznateľný výtvarný svet... Charakteristicky neúmerne veľké ruky a chodidlá sedliakov na Jonášových obrazoch sú výsledkom uplatnenia princípov zobrazenia príznačných pre archaickú, mýtickú senzibilitu a obrazotvornosť, podľa ktorej to, čo je významné, je i veľké... Človek na jeho maľbách a kresbách je symbolom alebo archetypom pracovitého poľnohospodára.“ (Valentík 2002, str.12)

Tematicky sa práce Martina Jonáša spravidla viažu k práci v poli či doma, alebo k životu v rodine. Spôsobom stvárnenia týchto tém však autor jednoznačne uprednostňuje vnímanie umelecké a estetické pred faktografickým popisom obsahu či detailov tradičnej kultúry. Aj keď na obrázkoch vidíme detail výzdoby mužského kožucha, pracovné nástroje či detaily ľudovej architektúry, tieto detaily nie sú dominantné v porovnaní s umeleckým stvárnením jednotlivých prezentovaných tém. Ale aj naopak: aj keď pri pohľade na dielo Martina Jonáša vnímame predovšetkým jeho poetiku a príbeh, pri druhom pohľade nájdeme aj detailne zachytené prvky tradičnej kultúry. Napríklad detaily pracovných postupov zvyčajne Martin Jonáš zahľadol do vtipných príbehov – napriek tomu pri druhom či nasledujúcom pohľade vidíme pomerne precízne stvárnenie pracovných postupov aj pracovného náradia (napríklad Mrvenie kukurice z roku 1972).

Samostatným motívom tvorby Martina Jonáša je kukurica, ktorú personifikuje do viacerých podôb: na obraze Môj život je zobrazený oddychujúci roľník, ktorého

veľké nohy sú v popredí opreté o hrable a motyku, malá hlava má svätožiaru z vhodne umiestnenej kvitnúcej slnečnice a kukurica vytvára pracovitému roľníkovi anjelské krídla. Na obraze Stĺpy života tvoria práve kukuričné šúľky tie oporné stĺpy, na ktorých stojí celá Kovačica. Kukuričné šúľky sú hlavným motívom aj obrazu Okrídlená kukurica z roku 1979, z kukuričných šúľkov sú vyskladané aj celé telá muža a ženy na obraze Šťastie z roku 1992. Na viacerých obrazoch kukurica supluje kostolnú vežu v dedine. Za vrcholný piedestál pre kukuricu však pokladám obraz Kovačický Manhattan, kde ilúziu mrakodrapov vytvárajú práve kukuričné šúľky. Kukurica, ktorá bola po dlhé desaťročia dôležitou nositeľkou kvality života roľníkov v Kovačici tak dostala dôležité miesto aj na obrazoch Martina Jonáša.

Svoj vzťah k rodnej Kovačici vyjadril (nielen) v obraze Moja Kovačica. Zo symbolických motívov za vrcholný pokladám motív na obraze Rodina, ktorý tvorí kompozícia domu, gazdovstva prezentovaného húskami pri válove, v pozadí s kostolnou vežou a v popredí s červeným srdcom. Centrálnym motívom je do detailov vypracovaná mozoľnatá dlaň, ktorej „hlavičkami“ v zakončení prstov sú hlavy gazdu, gazdinej a ich detí. Dielo, ktorým Martin Jonáš vzdal hold pracovitej rodine, pretože práve tieto rodiny tvorili a tvoria základ Kovačice. Aj tento obraz je potvrdením vyjadrenia Vladimíra Valentíka o diele Martina Jonáša: „odhalil a zviditeľnil na svojich obrazoch metafyzickú podstatu a pravdu sedliakovho bytia v týchto končinách...“ (Valentík 2007: str. 113)

Zuzana Chalupová (1925 – 2001)

Autorka, ktorá sa koncom 20. storočia stala symbolom UNICEF. Iste preto, lebo na svojich dielach stvárňovala svet detí detskými očami, aj dospelí mali tváre detí. Tematiku „najčastejšie tvorili figurálne kompozície žánrových scén z nášho každodenného dedinského života a práce... Výtvarným univerzom Zuzany Chalupovej vládne harmónia, detsky nevinná krása a oslava nášho dedinského života... Je to vybájený svet, v ktorom existujú iba deti, iba ľudia detskej tváre... svoj vytúžený ideálny, anjelský, detský

svet materializovala na svojich plátnach...“ (Vladimír Valentík 2002, str.14).

Pri detailnejšom rozbere prác Zuzany Chalupovej môžeme identifikovať postupné fázy jej tvorby: Práce z konca 60.rokov sú s jednoduchšou motivikou, napríklad na obraze Pranie z roku 1967, je dokonca len jedno dieťa a pár dospelých postáv. Práce od začiatku 80. rokov už plne korešpondujú so všetkými znakmi, ktoré vnímame ako charakteristické pre

dokumentárnom filme z roku 1991: „Chodievali ku mne kamarátky a spomínali sme. Všetko, o čom sme sa rozprávali, som mohla namaľovať, toľko to bolo zaujímavé“.

Pri záverečnej sumarizácii siahnem znova po vyjadreniach odborníkov počas bratislavského Trienále. Insitné umenie z Kovačice aj susednej Padiny totiž dokazuje vyjadrenia odborníkov: „Z jeho

teda rovno z bytia. A dané je to všetkým. Ako folklór – priezračná duša ľudu. Kto chce vedieť, o čom si šepoce, pozorne bude počúvať ten hlas. Je to hlas dieťaťa. Prvotne múdry“. (Insita 3, str.3)

- PhDr. Zuzana Drugová -

Martin Jonáš - 1994

Zuzanu Chalupovú: detailné prepracovanie motívov aj postáv. Na jej obrazoch nájdeme aj bohaté záznamy zvykoslovných prvkov, či detaily výzdoby na rôznych predmetoch materiálnej kultúry od krojov cez zvykoslovie po architektúru. Z pohľadu etnologického som identifikovala veľmi širokú škálu prvkov tradičnej kultúry: autorka detailne znázorňovala činnosti detí, aj detské pomôcky a hračky, či činnosti súvisiace s deťmi. Na obrazoch Zuzany Chalupovej sú aj detaily ľudovej architektúry, detaily interiérov, venovala sa aj pracovným postupom a zaznamenávala postupy pri prácach na poli. Maľovala zvyky počas roku, či zvyky v rodine, súčasťou obrazov boli aj tradičné jedlá. Samostatnú kapitolu tvoria príbehy s biblickými motívmi z rokov 1980 – 1992. Zuzana Chalupová si svoje motívy nikdy neopakovala, čo dokazuje jej invenčnosť. Ako sa aj sama vyjadrila v

vnútornej hodnoty, ak je autor diela nadaný, automaticky sa stáva hodnota estetická...“ (Renilde Hammacher van den Brande, Holandsko, Insita 5, str.25). „Neumelosť“ vyjadrovacích prostriedkov insitných umelcov spôsobuje emotívny účinok predovšetkým vďaka „absolútnej úprimnosti výrazu, ktorá nie je spútaná naučenými formulkami“ (Jiří Mašín, Československo, Insita 5, str 32). „Hlavnou estetickou hodnotou umenia insitných realistov je vytváranie vlastného umeleckého sveta. Charakterizuje ho úprimnosť, bezprostrednosť, výtvarné konštrukcie nezvyčajné pre profesionálnych umelcov, sujetové situácie, často dokumentárnohistoricky hodnoverné.“ (Natalija Škarovskaja, ZSSR, Insita 5, str.43)

Začala som svoj príspevok citátom Milana Rúfusa a nedá mi jeho ďalším citátom o insitnom umení aj neukončiť: „Vyvíera to

Použitá literatúra:

- Insita 1-6. Bulletin insitného umenia. III. Trienále insitného umenia v Bratislave 1972. Vydavateľstvo Obzor 1973 pre Slovenskú národnú galériu.
- Ivan Melicherčík, Jarmila Čendičová: Martin Jonáš. Galéria Babka Kovačica, 1994, 219 str. ISBN: 80-85186-64-0
- Ivan Melicherčík, Jarmila Čendičová: Zuzana Chalupová. Galéria Babka Kovačica, 1994, 135 str. ISBN: 86-82035-04-9
- Ivan Melicherčík: Maliari z Kovačice. Devín banka, Vydavateľstvo Neografia Martin, 1998, 120 str. ISBN: 80-88892-18-X
- Vladimír Valentík: Svet kovačického insitného umenia. Kultúra, Báčsky Petrovec, 2002, 64 str. ISBN: 86-7103-212-4
- Marija Raspir: Galéria insitného umenia. 65 rokov insitného umenia v Kovačici, 2017, 262 str., ISBN 978-86-921195-0-7
- Gordana Blagojevič: Slovenské insitné výtvarné umenie v Srbsku. Etnologicko-antropologická štúdia prejavov identít. Galéria Babka Kovačica, 2018

Spomíname na Anku Kubovú

Naša Anka

Volám sa Milan Červenák a som najmladším bratom Anky Kubovej, rodenej Červenákovovej.

Dovoľte mi milí priatelia, aby som sa s vami podelil o zopár spomienok a zážitkov s našou Ankou.

Narodila sa 28. 2. 1945 v Bulharsku v Gornej Mitropoliji ako prvé dieťa v slovenskej rodine Jána a Zuzany Červenákovcov. Detstvo až do svojich štrnástich rokov prežila v Bulharsku. Už ako malá, ale potom aj v ďalších rokoch výdatnou mierou pomáhala svojim rodičom najmä pri starostiach s ďalšími súrodencami. Mala nás postupne na starosti až štyroch mladších bratov. Napriek všetkým starostiam nás mala rada a my sme mali radi ju. Celý svoj život bola hlavným pojítkom a pomyselným tmelom vzťahov medzi súrodencami. Vždy vedela pomôcť aj poradiť a veľakrát aj udobriť poháňaných bratov.

Ja ako najmladší, som mal iba štyri roky keď sme sa v roku 1959 spolu s ďalšími slovenskými rodinami presťahovali na

Slovensko, takže veľa zážitkov s Ankou v Bulharsku si prirodzene nepamätám. Ale už ako malá sa prejavovala ako huncút. Náš otec nám rozprával o príhode, keď ju ešte ako malú - (mohla mať hádam päť rokov) - poslal s kravou na pažiť na pašu. Keď ju na ulici stretali ľudia, iba ju s milým úsmevom pozorovali a keď sa jej jeden báči opýtal, či sa nebojí, hrdopovedala, že nie, veď má predsa prútik.

Ako hovorím, ja si s ňou veľa zážitkov z Bulharska nepamätám, o to viac som s ňou však zažil na Slovensku. Najprv v Kaplne, kde sa naši po príchode na Slovensko usadili, ale najmä potom, ako sme rástli, resp. v dospelosti, na mnohých spoločných dovolenkách, ale aj pri bežných stretnutiach. Z detstva si asi najviac spomínam na jej začiatky v kuchení (bolo o nej známe, že sa vyučila za kuchárku a bola v tom dobrá). Napríklad nám išla robiť našu obľúbenú sladkosť karamelizovaný cukor a pri vylievaní tejto dobroty na tanier som sa okolo nej motal tak nešťastne (nemal som vtedy ani päť rokov), že mi vyprsklo pár kvapiek na ruku a aby ma utíšila pri mojom srdcervúcom plači, bola ochotná ma voziť možno aj hodinu na bicykli. Veľakrát sme sa na tomto potom nasmiali, pretože ma vozila na „štangli“ otcovho bicykla značky Ukrajina, kde pri svojej malej postave „pigľovala“ zo strany na stranu a určite sa viacej natrápila ako ja s mojou popálenou rukou.

Často sme si pripomínali aj spolu s ďalšími zúčastnenými, okrem nás dvoch to boli naši bratia Janko a Pavol a bratanci od báči Adama Červenáka, batkovia Janko z Pardubic a

Števo, na náš výlet dvomi autami do nášho rodného Bulharska v roku 1994. So smiechom sme spomínali na veľké množstvo zážitkov či už na ceste tam, napríklad na rôzne momenty pri 24 hodinovom čakaní na vybavenie sa na rumunsko – bulharských hraniciach, ale aj na nespočetné chvíle radosti a veselosti s našimi bratrancami a sesternicami po báči Ďurovi Červenákovovi či Ďaničky Srnkovej. Ako malý dôkaz prikladám foto z návštevy u Anky Kuzovej (báči Ďurovej), kde sme sa zišli hádam aj dvadsiati. Nikdy nezabudnem ani na to, ako sme ju s batkom Števom donekonečna učili plávať. Možno aj päť, či šesť rokov sme ju doslova nosili na vode na rukách, či už na Draždiaku, alebo na dovolenkách pri mori. Naozaj bola neskutočné drevo, panický strach mala už len pri pohľade na vodu hlbšiu ako jeden meter. Nakoniec sa nám to predsa len podarilo. Plávaním sa to rozhodne nedalo nazvať, ale aspoň sa dokázala udržať na vode a s doprovodom niekoho „dospelého“ sa odvážila aj do hlbšej vody. Pamätný je výrok Jarky (manželka Janka z Pardubic), keď ju na jednej z našich spoločných dovolení v Chorvátsku pozorovala z brehu. Vtedy s ňou bola vo vode Števova manželka Marta, ktorá ju celú dobu musela ukludňovať, ako jej to perfektne ide... No a Jarka to okomentovala slovami: „Já když ji viděla, ten strach a napětí v tváři, tak sem si řekla, holka, tebe bych zachraňovat nechtěla“.

Tak aj taká bola naša Anka. Bola zábavná, nikdy nepokazila žiadnu srandu, veľakrát bola sama iniciátorom nejakého huncútstva, dokázala si urobiť žart aj sama zo seba. Okrem iného mala rada slniečko. Dlhé hodiny sa vedela trápiť pri opaľovaní a my ostatní sme jej neustále museli potvrdzovať, že už je naozaj pekne opálená, lebo podľa nej to bolo vždy málo. Rada sa zabávala, rada tancovala, spievala. Keď mohla, nikdy nevynechala pravidelné stretnutia rodákov z Bulharska, či obľúbenú klbasiádu.

V prvom rade však bola dobrý človek, dokázala byť empatická, bola dobroprajná a pohostinná a kľudne sa dá povedať, že v každej spoločnosti obľúbená. O to viac je nám teraz, keď už nie medzi nami, za ňou smutno.

- brat Milan -

Poézia Magdušky Antalíkovej, rod. Rusnákovej

Narodila sa v ČSR aj so sestrou Lijanou. Pochádza zo zmiešaného manželstva, mamička Cvetana bola z Belej Slatiny okres Vraca, otec Štefan Rusnák vyrástol v Gornej Mitropoliji. Ako 24-ročný v roku 1945 prišiel spolu s mamičkou do ČSR.

35 rokov pracovala ako učiteľka na základnej škole v aprobácii anglický jazyk a slovenský jazyk. Má rada knihy, klasickú hudbu a prácu v záhrade. Pestuje bylinky a pripravuje rôzne čajové zmesi.

Stromy nad zlato

Stromy sú ako skaly:
Majestátne a neohrozene sa týčia
Do výšin
A šumia, že sa môžeš na ne spoľahnúť.

Stromy nekarhajú
Stromy nevyčítajú
Stromy ťa nesklamú

Stromy ťa pochopia
Stromy ťa vypočujú
Stromy ťa pohladia
Stromy ťa potešia v žiali
a otvoria pre teba svoju búťľavú náruč

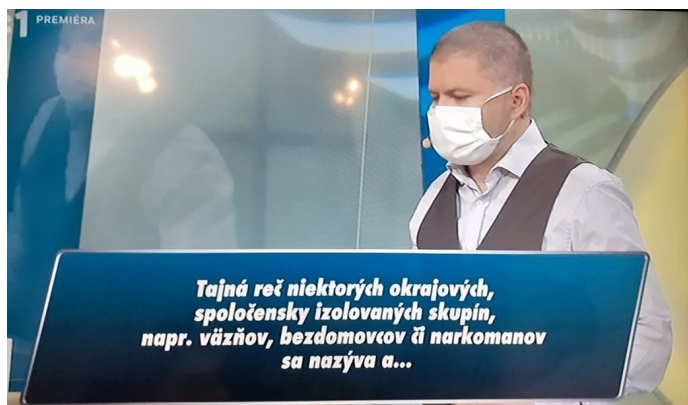
Breza

Zlatolistá breza v kúte osirelá
túži zaletieť ponad hory, bralá
a nájsť svojich sestier háj.
Biely háj, kde radostne kýva
bielej trojke koní,
šantiacej Nataške a Andrejovi...
No nestalo sa tak:
A teda stojí tam sama
čakajúc na zázrak

Platan

Platan poplátaný
z diaľky mi kýva obor mocný
Chce si ma pritúliť a spievať
tóny útechy
Ďáždnik z jeho listov
ochráni ma pred zlobou
A nepravosť sveta ostane
za koruny závorou

Predstavujeme vám Daniela Kováča

Daniel Kováč vo vedomostnej relácii Duel,
13. 10. 2020

Čo Vám mám napísať? Nebude to typický príbeh repatriantov a ich potomkov. Celé detstvo som totiž prežil s mojou bulharskou babkou. Môjho deda Juraja Kováča, Slováka z Dolnej zeme, Gornej Mitropolije, Bulharsko, som už žiaľ nepoznal. Ale celý môj život ho volám Dedo. Pre mňa môj nepoznaný Dedo. Takže by som sa viac identifikoval ako "Bulhar", než bulharský Slováka.

Nie je to typický príbeh potomka dolnozemskej Slovákov, tak ako to máme väčšinou v rodinách, keď naši dedovia zobrali naše staré mamy zo svojej slovenskej komunity a s vidinou lepšieho života a spojenia so slovenskou komunitou sa v turbulentných rokoch po vojne vrátili na Slovensko.

Chcel by som napísať, ako došlo a dochádza postupne, veľmi pozvoľne a pomaly k identifikácii sa s našou komunitou (aký moderný výraz, ale celkom dobre odzrkadľujúci, čo sme).

Dedo Juraj Kováč sa narodil v Gornej Mitropoliji v roku 1918. Všetci prvorodení chlapi v rodine boli najmenej po desiatky rokov a pár pokolení Jurajovia, čo pokračuje tradíciou aj v súčasnosti aj môj strýko ako prvorodený, môj bratranec aj jeho syn sú Jurajovia.

Pradedo umrel, keď mal dedo 14 rokov, takže dedo zostal sám s mojou prababkou a ako najstarší so svojimi ďalšími 7 súrodencami. Vraj hovorieval, že keby mu prababka, ktorá rodinu po smrti pradedu riadila nekázala, aby sa vyučil, stal by sa evanjelickým farárom alebo kazateľom. Životná realita a prababka

však určila, že z deda sa stal majster silnoprúdu.

Zatiaľ v Sofii, veľkomeste, moja babka Maria Georgieva Ilieva, Bulharka, narodená v roku 1914, z Kormjanska, pri Sevljeve. Kde je Sevljevo? Stred Bulharska. A Kormjansko? No, presne neviem. Mne Google Maps ukazoval stále Kaufland v Sevljeve. Časy sa rýchlo menia a veľké mestá pohltnú malé.

Zatiaľ moja babka Maria Georgieva Ilieva, Bulharka z Kormjanska pri Sevljeve, v strede Bulharska slúži v Sofii, veľkomeste. Nie sama. Ale s Katkou Kováčovou, sestrou deda.

A keď dedo príde navštíviť koncom tridsiatych rokov dvadsiateho storočia svoju sestru Katku, slovo dá slovo...

Keďže moja babka bola Bulharka a môj dedo Slováka, nebolo zvykom, aby v tom čase často vznikali takéto zmiešané manželstvá. Veď aj ich náboženstvá neboli rovnaké, hoci kresťanské, dedo bol evanjelik a babka pravoslávna. Ani moja prababka nebola z tohto vzťahu nadšená, čo sa zopakovalo aj neskôr v mojej rodine.

Babka Maria Georgieva Ilieva, dedko Juraj Kováč a
môj otec Ján Kováč

Zľava môj otec Ján Kováč, dedko Juraj Kováč, otcova sestra Maňa a babka Maria Georgieva Ilieva pred vystáňovaním

V každom prípade, aj dedo sa pridol ku krajanom a v roku 1950 spolu s babkou a už dvoma deťmi Jurajom a Maňou, ktorí mali bulharské občianstvo a chodili v Bulharsku na základnú školu, sa pridol k repatriačnému programu. Nanešťastie, ako veľa iných, boli repatriovaní na Moravu, čo sa dedovi ako Slovákov, ktorý miloval rodnú reč a svoje náboženstvo nepáčilo.

Preto na vlastnú päsť odišiel na Slovensko do Bratislavy, kde získal zamestnanie v elektrárňach a služobný byt v domčeku elektrární na Čulenovej ulici. Zatiaľ mohla rodina bývať len v suteréne. Domček na Čulenovej ulici stojí dodnes.

Aj môj otec Ján tu prežil svoje detstvo potom, čo sa narodil dedovi a babke v roku 1951. Dedo, ako najstarší zo súrodencov veľmi dbal, aby bola rodina pokope. Nikdy nezabudol, odkiaľ prišiel a babka bola nie veľmi šťastná, keď hocikedy z ulice priviedol domov buď krajanu alebo nejakého Bulhara. Čo sa stávalo často, keďže kúsok od Čulenovej ulice bol trh,

kde predávalo veľa Bulharov zeleninu, ktorú pestovali vtedy až na konci Bratislavy v okolí Zlatých Pieskov a letiska. Alebo len tak kamionistu, ktorý cez Bratislavu prechádzal.

Svojho deda som nepoznal. Zomrel, keď mal môj otec 15. Babka a otec zostali sami. Strýko a teta už boli dospelí a mali vlastné rodiny. Pomaly zaniklo aj stretávanie sa s rodinou, ktoré mal dedo tak rád.

Otec dokončil v dedových stopách elektrotechnickú priemyslovku, ale vedel, že ho bude baviť niečo iné, a preto sa úspešne zapísal na Právnickú fakultu, ktorú absolvoval v roku 1975. To už som bol rok na svete. Žili sme pri Justičnom paláci v dvojizbovom byte u babky. Hoci to určite nebolo pohodlné, dostal som najväčšie množstvo lásky.

A tu s vrátim na začiatok a k otázke, ako to bolo s identitou "Slováka z Bulharska". Veľkú časť detstva ma vychovávala babka, keďže som bol malý, neduživý a neustále chorý. Vychovávala ma babka. Hoci sama mala 4 roky základnej školy a nadstavbu ako domáca,

Zľava v kroji babka Maria Georgieva Ilieva
a sprava v kroji dedkova sestra Katka Jančíková

Zľava babka Maria Georgieva Ilieva, dedko Juraj
Kováč a dedkova sestra Zuzana Patakova

naučila ma čítať a počítateľ, prvú triedu som snád' ani nemusel absolvovať. Z toho, čo ma naučila, čerpám doteraz.

Babka na mňa hovorila zmiešaninou bulharčiny a slovenčiny. Bulharsky som sa však nenaučil. Prvýkrát som bulharčinu v čistej forme počul, keď som bol ako 5 ročný s rodičmi na dovolenke v Bulharsku v Sozopole a kolotočiarovi na strelnici som pištoľou prestrelil ruku, ktorú mi vopchal do strely, keď som si chcel vystreliť vysnívaného umelohmotného indiána za 5 leva. Vtedy nasledovala veľmi rýchla spŕška bulharských slov. Obojstranne. Kamarátom na základnej škole som občas povedal, že som Bulhar.

Niektorí ma tak aj ešte teraz volajú. Viem, čo je martenica a Deň Sv. Juraja. A poznám jedlá, ktoré babka naučila ako svokra moju mamu.

Viac však nič. Keďže som do mojej dospelosti prakticky nemal kontakt s komunitou, začínam sledovať všetky súvislosti až teraz v neskorom dospelom veku. Tu by som spomenul aj mierny tútorsky vplyv Katky Koňarikovej – Kolárikovej, ako aj ohromne zaujímavé rozprávanie mojich rodičov, ktorí sa zúčastnili "expedície" komunity po miestach v Bulharsku, odkiaľ sme prišli.

- Daniel Kováč -

Moja mama Zuzka a otec Janko
Kováčovi

Predstavujeme vám Miška Tillingera

Nová generácia Slovákov z Bulharska

Volám sa Michal Tillinger, mám 6 rokov a chodím do 1 triedy. V škole sa mi páči, rád počítam, čítam a kreslím. Mám rád horskú turistiku, chodím plávať a s rodičmi prejdeme aj 40 km na bicykloch.

Narodil som sa v Bratislave ako „Európan“ a tu aj bývam. Po bulharsky rozprávam rovnako dobre ako po slovensky. Maminka je Bulharka a tatino Slovak, ktorého starí rodičia sa

narodili v Bulharsku ako potomkovia dolnozemskej Slovákov. Bývali v Gornej Mitropoliji, v dedine s veľkou slovenskou komunitou, kde aj chodili do miestnej slovenskej školy. Neboli majetní, ale veľmi pracovití a hrdí ľudia. V roku 1946 sa v rámci repatriácie vrátili spolu s mnohými rodinami na Slovensko.

V tom čase mala tatinova babka Zuzana 15 rokov, jej brat Štefan 12 rokov a ich súrodenci dvojčatá Janko a Anka 2 roky.

Keďže bolo po vojne, cesta vlakom zo Sofie do Bratislavy bola neľahká

Prababka Zuzana Štrbková s bratom Štefanom a rodičmi, 1943

a trvala celý týždeň. Po príchode ženy a deti ubytovali na niekoľko dní v hoteli a muži odišli do Šarluha, kde im po

narodila dcéra Viera Vagová - moja babka. Na Morave nebolo zle ale neboli tu doma. Stále ich to ťahalo na Slovensko. A tak koncom päťdesiatych rokov sa sťahujú do Trnavy.

Tak sa Trnava stala dlho hľadaným domovom nielen pre prarodičov, ale aj pre ich dve dcéry a následne aj ich rodiny. V Trnave sa narodil môj tato Andrej.

Tu by sa končil môj bulharsko-slovenský príbeh, ak by môj tato nenašiel moju mamu - Bulharku. A tak sa ešte raz prepojili životy a tradície dvoch slovanských národov.

Keď môj bulharský dedo Sašo prišiel na návštevu na Slovensko, moja prababka Zuzana rozprávala s nim plynulo po bulharsky aj 60 rokov po návrate.

Teraz ja, Michal, ovládam aj slovenský aj bulharský jazyk a spájam rodiny, tradície a do konca aj krajiny.

- Alexandra -

Babka Viera Tillingerová, rodená Vagová, s mladšou sestrou Martou a s rodičmi, prababkou Zuzanou a dedkom Martinom Vagovcami, 1965

maďarských náboristoch prideliť domy a pôdu, aby mohli začať samostatne hospodáriť.

Ich sen o novom domove nevydržal dlho. Maďarsko-slovenské vzťahy neboli doriešené a dochádzalo ku konfliktom. Preto v roku 1948 odišli spolu s ostatnými rodinami na južnú Moravu, kde prijímali reemigrantov na práce v poľnohospodárstve. Nový domov našli v Jevišovke. Tu sa prababka Zuzka Štrbková vydala za Martina Vagu – Slováka, ktorý sa narodil v Podeme.

Cesta jeho rodiny sa podobala tej mojej prababky. V roku 1953 sa im

Anka a Janko Štrbkovci, 1951

Chytráček

● pyšnom snehuliakovi Ako bol potrestaný veľký snehuliak za svoju pýchu?

Poobede, keď prestal padať sneh, vyšli deti na dvor a postavili si dvoch snehuliakov. Jedného veľkého, čo mal gombičky z uhlia od krku po zem a na hlave roztrhaný klobúk.

Druhý bol pomešší. Namiesto klobúka mal deravý hrniec a gombíky ani jeden jediný. Veľký snehuliak mal aj fajku, i nos z mrkvy a pod pazuchou metlu. Malý mal nos z jedľovej halúžky. Bol bez fajky. Pod pazuchu mu deti vtisli obyčajný prút.

Veľký snehuliak stál pyšne,

s červeným

nosom dohora

a hrdo počúval

deti, ktoré si

ho nevedeli

prenachváliť.

Keď nadišiel

večer, rozprchl

sa deti domov.

Snehuliaky ostali

v mrazivej

mesačnej noci

samotné. Dlhú chvíľu

stáli bez slova. No keď v

susednom domci zhasli svetlo

a Dunčo zaliezol do budy, veľký

snehuliak sa popreťahoval a

povedal len tak pre seba: „Aká

pekne, chladná noc! A ja musím

stáť za plotom v malej záhradke.“ Potom si ponaprával klobúk a pozrel sa, či má všetky gombičky zapnuté. Napokon sa privravel snehuliakovi, ktorý stál opodiaľ.

„Teba tu mohli nechať, lebo, nehnevaj sa, ty nie si pekný. Nemáš fajku, ani riadny

snehuliacky nos. Pozri na mňa, aké

mám gombičky: z čistého čierneho

uhlia! A sú ako jeden. Nos mám z

najväčšej mrkvy, akú deti našli v pivnici. Aj

fajku mám, hoci nefajčím. A

musím stáť tu, za plotom, kde

ma okrem niekoľkých detí a

vyjašneného Dunča nikto neobdivuje.

Ja potrebujem krajšie miesto,

viš? Niekde pred školou ma mali

postaviť, alebo rovno na námestie. Tam by som sa

vynímal. Ale tu?“ Veľký

snehuliak nadurdene odul nos.

„Taká nespravodlivosť! Čo ty na to?“

„Ja?“, kývol malý snehuliak plecom, „mne je všetko jedno. Som spokojný aj tu za plotom. Hlavná vec, že sa deťom čo len trochu páčim.

„Páčiš-nepáčiš, ja tu neostanem. Odídem a postavím sa na námestie.“

Veľký snehuliak si ponaprával klobúk aj metlu pod pazuchou a

pobral sa preč. Neobzrel sa ani naľavo, ani napravo. Zodvihol

nos dohora a šiel. Nedíval sa pod nohy a zrazu bác! Načisto

sa rozsypal. Klobúk sa mu odkotúľal kdesi na cestu,

gombičky sa rozfrkli a po

veľkom snehuliakovi ostala iba

hľba snehu. Na druhý

deň pozbierali deti klobúk, metlu i gombičky a

ozdobili nimi malého snehuliaka.

- Hana Čapová -

- Ilustovala Lea Antalíková -

**Podarí sa ti otvoriť zámok,
ak vieš, že:**

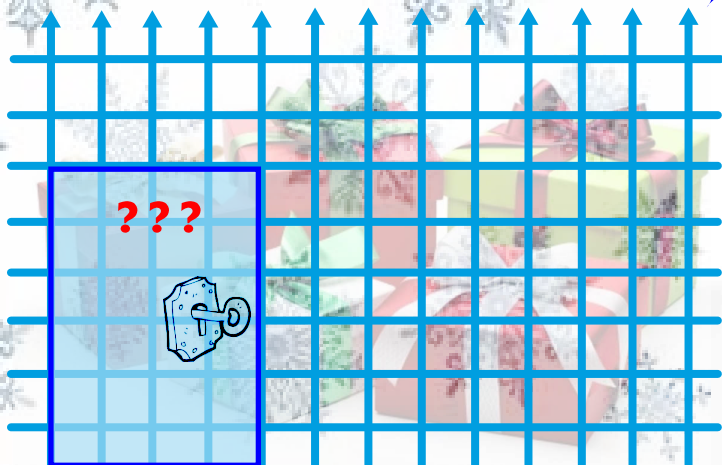
682 - jedno číslo je správne a na správnom mieste

614 - jedno číslo je správne ale na zlom mieste

206 - dve čísla sú správne ale na zlých miestach

738 - všetky čísla sú nesprávne

380 - jedno číslo je správne ale na zlom mieste

- Zuzana Trunnerová -

Memoriálne stredisko Dr. Janka Bulíka

Memoriálne stredisko Dr. Janka Bulíka vzniklo v roku 2008 v Kovačici, v Srbsku. Kovačica je rodiskom Dr. Janka Bulíka, významnej osobnosti zahraničných Slovákov, ktorý bol v medzivojnovom období organizátorom spoločenského – a neskôr aj politického života Slovákov vo vtedajšom Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov. Aj s cieľom pokračovania v morálnych ideáloch Dr. Janka Bulíka vzniklo v Kovačici Memoriálne stredisko, ktoré nesie jeho meno – a snaží sa v súčasnosti kovačičanom priblížiť nielen život a dielo tejto osobnosti, ale predovšetkým oživiť a povzbudiť slovenské národné povedomie v multietnickom prostredí Kovačice. Iniciátorom vzniku strediska, jeho zakladateľom a prvým predsedom je Pavel Baláž, spoluautor zborníka slovenských ľudových piesní z Kovačice a Padiny,

Busta Dr. Janka Bulík

Zdroj internet: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov

roku 2008 sme vďaka podpore ÚSZZ vytvorili banerovú výstavu Kovačica – mekka svetovej insity, ktorá je doposiaľ odborníkmi uznávanou sprievodnou výstavou k mnohým výstavám Kovačickej insity. Vydali sme aj Metodické DVD Slovenské ľudové tance z Banátu, Báčky a Srijemu v archívoch na Slovensku, realizované na základe výskumov v rokoch 2012-2014, v roku 2013 vydalo vo vlastnom náklade CD Aradáckych meškárov, v roku 2014 vydanie monografie o divadelníkovi Tomášovi Hriešikovi – Máškovi, v roku 2015 boli znova vydané zborníky o Dr. Jankovi Bulíkovi a o Kovačickom procese. V roku 2017 vydali sme knihu – zbierka básní autora Jozefa Pavlíka. Posledná kniha vydaná našim strediskom je Vysokoškoláci z Kovačice autor: Adam Jonáš

Z doterajších projektov Memoriálneho strediska vyberáme: pravidelná organizácia Detskej svadby, v roku 2019 prebiehal už jej 13. ročník. S Detskou svadbou opakovane vycestovali na

Slovensko, doma sme prezentovali viaceré knihy a pravidelne organizujeme kultúrny život v Kovačici (napr. aj každoročné Katarínske bály). Výrazná je aj naša vydavateľská činnosť: Hneď v

**- PhDr. Zuzana Drugová
podpredsedníčka Memoriálneho
strediska Dr. Janka Bulíka -**

Detská svadba

Zdroj internet: Dolnozemskí Slováci

GIVEČ

Prísady

- ½ kg bravčového mäsa (pliecko)
- 1 veľká cibuľa
- ½ kg zelená fazuľka
- 30 dkg bamie (okara)
- 1 baklažán
- 2-3 veľké papriky
- 3-4 veľké zemiaky
- 1 kyslá smotana
- 1-2 PL hladkej múky
- 4 vajíčka
- trochu mlieka

Postup

1. Cibuľu nakrájame na kocky a dusíme na oleji alebo masle do zlatista. Potom pridáme na kocky nakrájané mäso a pod pokrievkou dusíme do polomäčka (Obr. 3). Medzitým si očistíme zemiaky, nakrájame na malé kocky a obvaríme v slanej vode (Obr. 4).

2. Keď je mäso pripravené, vložíme do kastróla predvarené a scedené zemiaky, očistenú a pokrájanú zelenú fazuľku, bamiu, baklažán a papriky. Osolíme a môžeme trochu pokoreniť. Premiešame (Obr. 4).

3. Obsah vložíme do vymastenej nádoby (pekáč alebo givečetár) (obr. 5).

4. Vajíčka zmiešame s múkou, pridáme kyslú smotanu a môžeme rozriediť trochu mlieka (Obr. 6 a 7).

5. Takto pripravnou zmesou zalejeme obsah v givečetári a vložíme do rúry a zapečieme pri 175 °C asi 45 – 60 min. (Obr. 8).

Dobrá chuť!

OBRÁZOK 2

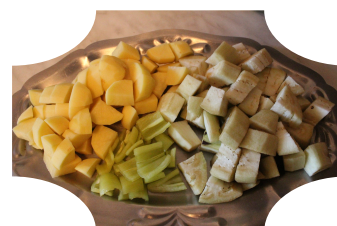
OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 3

OBRÁZOK 4

OBRÁZOK 5

OBRÁZOK 6

OBRÁZOK 7

OBRÁZOK 8

SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

tel.: +421 907 772 130

email: spolokssb@gmail.com

web: www.ssb.sk

PRIHLÁŠKA

za člena

Spolku Slovákov z Bulharska

Meno a priezvisko (titul):

Dátum narodenia:

Adresa trvalého bydliska:

Kontakt (telefón, mobil, email, facebook):

Zamestnanie (nepovinný údaj):

Pôvod- z ktorej rodiny a dediny v Bulharsku pochádzajú predkovia:

Prihlasujem sa týmto za člena Spolku Slovákov z Bulharska a vyjadrujem súhlas s odvádzaním členského príspevku.

Dátum:

Podpis:

